

HOGYAN KÉSZÜLNEK A „MAGYAR ÍRÓK”?

ID. SZINNYEI JÓZSEF (1830–1913) AKADÉMIKUS, KÖNYVTÁRTUDÓS

VISSZAEMLEKEZÉSEIBŐL

**A szöveget sajtó alá rendezték a Magyar Tudománytörténeti Intézet munkatársai,
Gazda István vezetésével.**

Mai korban már mindent töviről hegyire vizsgálnak az emberek; nyitjára akarnak jutni annak is, hogy miként lehetséges ily nagy munkát, mint az enyém, összeszedni és megírni.¹ Szóltak is már hozzá: a „gőzhangya” (Egy nevezetes komáromi ember) ez a Komáromi Lapokban (1883. 1. sz.). Máskor meg az 'Új Idők' embere jött be hozzám gépével: „Csak tessék nyugodtan maradni szokott helyzetében”, szolt, becsukta az ablaktáblákat, magnézium világítás mellett gépét elcsettentette s megvolt a kép. „Szíveskedjék rövid cikket írni a képhez; hogyan írja a 'Magyar írók'-at?” Megírtam, de abból ugyan senki se lesz okosabb. (Megjelent az 'Új Idők'-ben még a milliónyi céduláim közül is egy.) Bold. Tóth Béla barátom sokszor emlegette munkám rejtélyességét és így szolt: „Tanítson meg a rendszerére; mennyi szám, mennyi név, cikk és munkának a címe, aztán mindez időrendben felsorolva és a füzet a legszigorúbb pontossággal jelenik meg akár csak egy napilap; hiszen ez a Szinnyei nem is létezik, ez csak egy fogalom”. Megígértem, hogy megírom; de nem válthattam be ígéretemet, mert meghalt. Utóbb a 'Pesti Napló', (melyhez annyi emlék csatol az 50-es évekből) egyik fiatal hírlapírója volt nálam, ez is kért: írjam meg. Most, midőn a 107. füzet is megjelent és kis időt szakítottam annak megírására, teljesítem többek kívánságát. Talán ötven év előtti irodalmi és könyvtári viszonyaink fölemlítése, a mai kultúránkkal összehasonlítva, némi vigaszt nyújt a jövőre.

Az 1848-49-i dicső korszak lezajlásával mintha eltemették volna a nemzetet, nem hitt, nem remélt; önkéntelenül ragaszkodott egyedül megmaradt kincséhez, a nyelvéhez. Összebújtunk, mint a szabadkőművesek, és szavaltuk Tompa 'Gólyá'-ját; a 'Pesti Napló' (Fk.) vezércikkeit nagy gyönyörűséggel olvastuk és a sorok közt megírtakból jövendőltünk. A külföldről becsempészett könyveket dugdostuk és félve adtuk egymásnak. Ily szomorú világban éltünk akkor.

Teljes életemben irodalmunk megismerésére törekedtem, de azt másokkal is megismertetni volt leghőbb vágyam. Az 50-es évek elején is folytattam tehát olvasmányaimat, jegyzeteket írtam belőlük, mert midőn beszélni nem lehetett, írásba foglaltam gondolataimat. A mi kis irodalmunk termékeit, különösen a szépirodalmiakat és történelmieket meg is vettem és több hírlapot járatam. De mindez nem elégítette ki vágyaimat, részint búfelejtésül nyelveket tanultam és sokat olvastam németül, angolul, legtöbbet franciául; de később még a tótnak is hasznát vettem a 'Magyar írók' írásainál. Kezdtem fölhasználni nyelvismereteimet, fordítottam franciából és angolból. (Budapesti Viszhang 1852., Hölgyfutár 1853–54.)

Túrhetetlennek találtam az állapotokat, elhatároztam magamban, hogy vagy Párizsba megyek, vagy megnősülök; az utóbbit teljesítettem 1853-ban és Komáromból a gancsházi pusztára költöztem.

A pusztai élet sem volt kedvemre való foglalkozás, azért egy év múlva Pozsonyba helyeztem át lakásomat. Ez már akkor is hazánk egyik legműveltebb városa volt. Az

evangélikus liceumi könyvtár gazdagsága és rendezettsége által használhatóságban még a fővárosi könyvtárakat is megelőzte; e könyvtár használatát Lichner Pál akadémikus barátom nekem lehetővé tette, ezenkívül használtam még Palugyai Imre jeles statisztikus írónknak és szintén a Magyar Tudományos Akadémia tagjának tekintélyes magánkönyvtárát, a három könyvkereskedés pedig szépirodalmi olvasmányaim beszerzését eszközölte.

A 'Pannonia'-nak, a 'Pressburger Zeitung' melléklapjának, 1848. júliusi száma akadt ez időben kezembe és ebben olvastam a pozsonyi hírlapirodalomról írt cikket. Már akkor tudtam, hogy hazánk hírlapirodalmának Pozsony volt a gócpontja; azonban e cikk a magyar zszurnalisztikáról mostohán emlékezett meg, amin én éppen nem csodálkoztam, midőn Toldy irodalomtörténetében se találtam arról néhány sornál többet; mintha hírlapirodalmunk nem is tartoznék nemzeti irodalmunkhoz. Ekkor határoztam el magamat arra, hogy a hazai hírlapirodalommal tüzetesebben foglalkozom.

Ezen irodalmi célból a pesti nyilvános könyvtárakat is meg kellett látogatnom; tehát többször leutaztam a fővárosba és kutatás céljából fölkerestem a Múzeumi és az Egyetemi Könyvtárat. A mai generációnak fogalma se lehet arról, hogy mily csekély volt az olvasási vágy és ehhez mérten mily nagy volt könyvtáraink rendezetlensége, elhanyagoltsága. Az Egyetemi Könyvtár óriási terjedelmű helyiségében voltak elhelyezve a könyvek, meglepően szép faragású, magas, nyitott állványokon, ugyanígy a karzatokon, abban az állapotban, amint azt a XVIII. század végén a jezsuitáktól és más szerzetesektől elkobzott könyvtárak könyveiből Pray összeállította; azóta alig szaporodott, csak egy kis állványon elhelyezett néhány száz könyv képviselte az újabb magyar irodalmat; a hírlapok közül is csak néhány szépirodalmi lapot köttettek be, mert ezeket keresték, a többi: 'Magyar Kurír', 'Magyar Hírmondó' stb. a régi könyvek közé elegyítve, alig voltak hozzáférhetők; de nem is kereste azokat senki. Azon néhány száz könyv, melyet leginkább használtak, a négy x lábú asztallal ellátott olvasószoba mellett volt elhelyezve. A nagy termet, mely fűthető nem volt, elnevezték „farkasordító”-nak; ezt csak mutogatták a kíváncsiaknak és csak a gyér számú tudós használta.

A múzeumi könyvtár hasonló állapotban tengődött; itt sem voltak számozva a könyvek; a mai olvasóteremben felhalmozva feküdtek a kötetlen rongyos könyvek, a sarokban garmadába fölhányva voltak a hírlapok, madzaggal összekötött csomagokban; ezeket én bontogattam ki poros, elsárgult mivoltukban és guggolva, vagy a félretolt könyvektől szabaddá tett asztalsarkokon dolgozva. Mátray Gábor, a könyvtárőr vagy igazgató a bejárattal szemben, rácsos kerítés mögött álló íróasztal mellett dolgozott, közelében pár írnok és egy-két olvasó. Könyvtár zártakor nem csengettek, hanem Mátray fölvette piros házi sapkáját és ment, utána a személyzet és az olvasók csekély száma. Nem csekély feladat volt ily mostoha körülmények közt tudománnyal foglalkozni.

Jegyzeteimet előbb könyvbe írtam és azokhoz név- és tartalommutatót készítettem; többek közt csak Komáromra, szülővárosomra vonatkozó jegyzeteim tíz kötetre terjednek, de feljegyeztem olvasmányaimat is 1842-től fogva, melyek több ezer munkáról szólnak; még az olvasott cikkeket is felírtam.

Mindez segítségemre szolgált a 'Magyar írók' megírásánál. Azonban Fáy András 'Házi jegyzetei'-ben olvastam, hogy az adatok feljegyzésére sokkal célszerűbb a cédula-rendszer; ez ugyan a papíros anyagot szaporítja, így csak a múlt nyári szünidőm alatt 400 ívet használtam fel jegyzetekre, a munkát azonban megkönnyíti.

Midőn már hírlapirodalmunkkal is megismerkedtem, a nagyközönséggel is meg akartam azt ismertetni; azért megírtam a „Hírlapirodalmunk a XVIII. században” c. cikkemet és beküldtem a Vasárnapi Újságba, ahol ez (1862. 32., 33. sz.) megjelent. Pákh Albert, a szerkesztő szívesen fogadta, sőt buzdított annak folytatására; tehát folytattam az újabb időkig; azt is tudtomra adta, hogy az én közléseim alapján a magyar hírlapirodalomról szándékozik akadémiai székfoglalóját megtartani; ebben azonban megakadályozta őt halála.

A hírlapirodalmunkkal való foglalkozás arra is kedvet adott, hogy a hírlapok példányszámainak, mutatóként gyűjtsem össze, még a külföldieket is, hogy azokat szintén megismerhessem. Összekötésbe léptem tehát a külföldön tartózkodó hazánkfiával és a hírlapgyűjtőkkel, így kaptam Kínából Xantustól kelet-ázsiai hírlapszámot; sőt Gerschey, az akkori portugál király nevelője elküldte a királynak szóló hírlapokat címszalaggal együtt; augsburgi gyűjtőmmel pedig (kinek 24 ezer-féle hírlapja volt) csereviszonyba léptem. Azonban midőn hírlapanyagom a 12 ezer számot meghaladta, meggondoltam a dolgot, mert nagy családom (hét fiú) és aránylag mindig kis szállásom volt, tehát a gyűjtéssel föl hagytam és gyűjteményeim külföldi példányait (minthogy akkor még hírlapkönyvtárról szó sem volt), egyik londoni gyűjtőmnak engedtem át.

Munkámnak, a 'Magyar írók'-nak eszméje, terve még 1861-ben keletkezett, midőn Arany János költőnk születésnapját sehol sem találtam feljegyezve, még Toldynál sem; annak közlésére kértem őt fel levélben, ezt meg is tette, sőt fiának születése dátumát is közölte; sőt bővebb megjegyzést is írt azon, levelemben említett, külföldi munkára vonatkozólag, hol születése napja hibásan volt közölve. (Lásd: Oetinger: Moniteur des Dates c. munkát az Egyetemi Könyvtárban.) Arany levelét közölte ugyan annak idején Eötvös Lajos a Vasárnapi Újságban; de Arany összes munkáiban nem jelent meg.

Ezen életrajzi munkálatom nem folyt tervszerűen, mert akkor még annak sok hiányát láttam, azért nagy szorgalommal, kitartással gyűjtöttem hozzá az anyagot: cédulákra írtam a hírlapcikkeket, könyvek címét, és gyűjtöttem az életrajzi, könyvészeti és irodalomtörténeti munkákat.

1869-ben Pestre költöztem családommal és hét mázsa kézírással; könyvtáramból csak azon könyveket tartottam meg, melyek a magyar irodalomra vonatkoztak és amelyeket később a 'Magyar írók'-hoz felhasználhattam; a 'Pesti Napló'-nak 15 évfolyamát a pozsonyi evangélikus líceum könyvtárának adtam, buzdításul, hogy gyűjtsék a hírlapokat.

Azt hittem, hogy a fővárosba költözésemmel Eldorádóba jutottam és megtaláltam az archimedesi pontot. Ezt azonban korántsem értem el. Fő vágyam volt, valamely nyilvános könyvtárhoz bejutni, de ez nem sikerült. Tehát növekvő buzgalommal gyűjtöttem az anyagot nagy munkámhoz. Ehhez elég alkalom kínálkozott, tehát céduláztam szakadatlanul.

Midőn kézirati készletem tömege már fenyegetőleg felszaporodott; ennek kevesbítésére törekedtem, oly formán, hogy annak egy részét repertórium alakban könyvben kinyomatom. 1872-ben Barsi József, az Akadémia tagja bevezetett Horváth Mihály püspök estélyére. Itt beszéltük meg a repertórium ügyét. Tervezetemet benyújtottam az Akadémiához; ez ügyben Toldy helyeslő indítványát Horváth Mihály elnök terjesztette elő az Akadémia II. osztály ülésén október 14-én, tervezetem kiadatott a bizottságnak és végre hozzáfoghattam annak szerkesztéséhez. A „Repertórium” három vaskos kötete, 1874., 1876. (Történelmi részek) és 1885-ben (Természettudományi rész) megjelent. Ez a három kötet 84.720 címet (cikket) foglal magában; az I. és II. kötethez még külön hely- és névmutató járult, mely 32 ezer cédulából készült; ezt fiaim készítették. Az Akadémia azonban a költséget megsokallta és a tervezett, szintén évenként ígért hátralévő nyolc kötetet nem adta ki. Ezek kézirátát (százezer cédulánál több) az Akadémia levéltárában helyeztem el. A megjelent Repertóriumokkal azonban nagy munkámon, a 'Magyar írók'-on sokat könnyítettem.

Végre Toldy Ferenc pártfogásával 1873 végén bejutottam az Egyetemi Könyvtárhoz tisztviselőnek. „A fizetés szerény 600 ft., még lakáspénz se járul hozzá” mondotta Toldy; de én ezzel nem törődtem. Pár év alatt első örré léptettek elő, és szabad lakásom volt a könyvtár új épületében. Azonban a könyvtárrendezés nagy munkája is a nyakamba szakadt, melyet a könyvtárszeméllyel három év alatt végeztem; természetesen az egész százezer kötetnyi anyag a kezemen ment keresztül és ezt az alkalmat is felhasználtam munkám céljaira. Mikor az új épület elkészült, felügyeletem alatt költöztetett át a könyvtár; a kézi könyvtárban pedig tízezer kötetet helyeztem el és katalógusát 1876-ban kinyomattam.

1877-ben történt, hogy a Történelmi Társulat kirándulásával én is Pozsonyba utaztam. Nagy vendégszeretettel fogadtak bennünket és bankettek özönével; az akkori pozsonyi magyar hírlap díszszámot adott ki tiszteletünkre; tárcájában a megjelent történetírók rövid életrajza volt közölve, mely 1858-ig terjedt, ameddig ti. a Ferenczy és Danielik 'Magyar írók' c. életrajzgyűjteményében ki volt nyomtatva, természetesen azok, akiknek életrajza ott nem volt, kimaradtak. Ezt legtöbbször komikus oldaláról fogták fel; én azonban elég szomorúnak találtam és nyilatkoztam is, éppen Rómer előtt, nemzetünkről és az írókról különösen, kik régi okleveleket gyűjtenek és az emlékköveket, érmeiket kiássák a földből; azonban a jelenkor irodalmát nem ismerik, annak megismerésére nem is törekszenek. Ezt jól megjegyeztem magamnak és később hatalmas fegyverül használtam fel.

Még egy jellemző vonást említek pozsonyi élményeimből. Az 50-es években oly irodalomtörténeti gyűjtők, mint jelenben, még alig léteztek; legritkább irodalmi kincseink az antikváriusokhoz (ez még szerencsének nevezhető), vagy papírlom-kereskedőkhöz kerültek. Így történt, hogy Döbrentei Gábornak, az Akadémia egykori főtítkáranak kéziratait unokaöccse haszontalan papíros gyanánt adta el; így utott annak egy kis része Hámory, pozsonyi tanár birtokába, kitől én vettem át Döbrentei göttingai egyetemi naplójának töredékét és az Akadémia alapszabályainak eredeti tervezetét 1828-ból, mely szintén Döbrentének keze írása volt, zöld táblába kötve. Ezt később Aranynek vittem, midőn akadémiai főtítkár volt, hálából az említett leveléért.

Mint könyvtárnok csakhamar beláttam, hogy a hírlapkönyvtár felállítása égető kérdéssé vált, nehogy elkéssünk; már akkor báró Eötvös József 'Politikai Hetilap'-ját, mely 1866-ban jelent meg Pesten, nem tudták fölteremteni, hírlapok útján kellett azt keresni; az általam kiadott repertóriumoknak pedig alig vehették hasznát hírlapkönyvtár nélkül; nem is említve a későbbi 'Magyar írók' című munkámat. Írtam tehát ez ügyben.² Végre 1885-ben megalakult a múzeumi hírlapkönyvtár, melyet ismét nekem kellett rendezni; most már az évenként ezer kötettel szaporodik.

Irodalmunkban a magyar színészet története is el volt hanyagolva; jutalmakat is tűztek ki már annak megírására; én azonban mindenekelőtt a vidéki színészet történetének városonként való megírását tartottam időszerűnek. Írtam is erről a Fővárosi Lapokba³ és hogy jó példával járjak elől, megkezdtem a komáromi magyar színészet történetének megírását a Komáromi Lapokban; azonban, midőn már 1835-ig haladtam, mely négy füzetben külön is megjelent, a szerkesztő tudtomra adta, hogy ez nem érdekli a közönséget, tehát abbahagytam. Minthogy tárgyamnál fogva szükségesnek láttam a hozzá való anyaggyűjtést, különösen mindazt gyűjtöttem, amit a könyvtárakban nem találtam, úm. színlapokat, színészi emlékkönyveket, a karzatról szórt és a színészeket, színésznőket üdvözlő verseket (95 darabot); ezen tele szekrény anyagot is jól felhasználom munkámban.

Még egy nagy gyűjtésre volt szükségem, mely az életrajzok írásánál nélkülözhetetlen, ti. a gyászjelentések gyűjtése. Nagy fáradtsággal bár, de néhány év alatt gyűjtöttem 75 ezer példányt; a szoros betűrendbe rakásnál segített szegény boldogult nőm; mikor magamra maradtam, a gyűjtéssel felhagytam. Hogy mily hasznos szolgálatot tesznek e gyászjelentések az életrajz írásánál, csak egy példát említek. Ajtay Sámuel neve került a tollam alá, aki 1814-ben „Világtörténet”-et adott ki magyarul két vaskos kötetben, de írt és fordított még három szépirodalmi munkát, ezek is megjelentek 1807–1816-ig Pesten; életére vonatkozólag azonban egy sort se találtam, de megvolt a gyászjelentése, meghalt 1881. január 8. Szatmárnémetiben 107 éves korában; megnéztem a helyi lapokat, ezekből tudtam meg, hogy hajdan ügyvéd volt, több évig nyugalomban élt és igen vidám öregúr volt; irodalmi működését már nem ismerték, elfelejtették.

Midőn már az anyag annyira felgyűlt, hogy a munka írásához hozzáfoghattam, 1877-ben kiadtam a 'Magyar Könyv-Szemlé'-ben „Egy magyar írók névtárának tervét”, mely külön is megjelent; ezt egyszersmind benyújtottam a Magyar Tudományos Akadémiához

folyamodásommal együtt, kérve a munka kiadását. Ezen folyamodásomat meg kellett ismételnem 1885 és 86-ban; sőt mintaívet is nyomtattam. Erre az Akadémia egyik tekintélyes tagja azt jegyezte meg, hogy Abafi (Aigner) Lajossal csak nem lehet egy lexikont kezdeni; kerestem tehát egy kezdetnek megfelelő író (Aachs) és így nyújtottam be 1889. október 21-én folyamodásomat, a kötetek számát óvatosan 6–8-ra tettem. Ekkor az Akadémia elhatározta a munka segítését, de kiadásáról magamnak kellett gondoskodnom. Most láttam csak, hogy könnyebb egy 12–14 kötetből álló munkát megírni, mint kiadására vállalkozót találni; bár a kéziratot ingyen kínáltam, senkinek sem kellett; végre Knoll Károly barátomat, a Hornyánszky-nyomda igazgatóját sikerült megnyernem, ki aztán a céget rábírta munkám kinyomatására, természetesen honorárium nélkül, minden jogot rája ruházva.

Munkám megkönnyítésére és önéletrajzok gyűjtésére 1885-ben blankettákat nyomtattam és 3220-at küldtem szét, beérkezett 1415; azóta még 1500 érkezett hozzám.

A 'Magyar írók' első füzeté 1890. január 12-én jelent meg. Mindent megtettünk a munka terjesztésére, mert ily nagy munkára nemigen özönlenek az előfizetők. A kiadók vagy 30 ezer programot küldtek szét, az első füzetből pedig fölös példányt nyomattak és bőkezűen osztogatták. Magam pedig kieszközöltem a vallás- és közoktatási minisztériumnál, hogy az iskoláknak ajánlották; így történt, hogy már az ötödik füzetnél a kiadók nem panaszkodtak.

Midőn az első füzetből szétosztogattam a példányokat, a minisztérium egyik tisztviselője azt a megjegyzést tette, hogy „bizony ebbe bele lehet bolondulni!” Ez a megjegyzés szeget ütött a fejembe és meg kellett gondolnom azt a lehetőséget: vajon ily nagy munkát 60 éves koromban kezdve, képes leszek-e húsz évig folytatni?

Mindenekelőtt egészségi állapotommal kellett számolnom; az igaz, hogy fekvő beteg soha sem voltam; ezt 60 kötetből álló naplóm is bizonyítja, melyből 1848. október 18-tól egy nap sem maradt ki. 1848–49-i sanyarúságokat vitézül átéltem; öt év nyarán bebarangoltam a keleti Kárpátok minden hegyét, völgyét, barlangját és kitűnő úszó voltam. Egészségemmel is valóságos sportot űztem; a Repertorium nyomtatása előtt a megfeszített munka következtében eszméletlenül összeestem; azonban fél évig (míg a munka sajtó alól kikerült) vegetáriánus életmódot folytatva, legyőztem a bajt. Rövidlátásom is aggasztott, mert bizony megtörtént már az is velem, hogy bajuszommal eltöröltem, amit írtam; jóllehet kétszer veszélyes szembajom volt: egyszer himlő következtében, csak félszememet használva, Scott Walter regényeit olvastam, 1886–87-ben pedig, midőn ugyanilyen baj fenyegetett, humoreszkeket írtam az 'Urambátyám'-ba. A 'Magyar írók' kiadása közben is háromszor ért kínos betegség, de mindez nem akadályozott az írásban.

Munkálkodásom közben elsősorban az időfelosztással kellett tisztába jönnöm. Reggel fél hét órakor íróasztalomnál ülök és este 10 óráig írok vagy olvasok, azonban két órai foglalkozás után mindig szünetet tartok; napjában háromszor a szabadban járok és ebéd után legalább is egy órát alszom, jóllehet éjjel mély álomnak örvendek. Mindezen intézkedésem eddig sikeresnek bizonyult.

Munkámban a hazai összes irodalmat életrajzokban szándékozom úgy feltüntetni, hogy annak minden ága lehetőleg teljesen legyen képviselve, úgyhogy az majdan alapul szolgáljon az egyes szakirodalmi életrajzi munkáknak és repertóriumoknak. Amennyiben ez a munka több részben hiányosnak mondható is, azt az emberi gyarlóság hozza magával.

Még a munka terjedelmére vonatkozólag ismétlem az előszóban mondottakat: „Miként a hadviselésnél nem egyedül a hadvezérek nyerik meg a csatát, úgy az irodalomban is minden közmunkás figyelmet érdemel a kutató részéről. Ez lebegett szemem előtt munkám megírásánál”. Azonban számolnom kellett a térrel és idővel; azért erre vonatkozólag csak annyit jegyzek meg, hogy például az A betűbe való 1112 írótól vannak jegyzeteim és csak 527-et vettem fel munkámba.

Most már áttérhetek a munka tulajdonképpeni rendszerére, azaz annak írására, beosztására és tartalmára. Évenként hat ötíves füzet jelenik meg és kilenc füzet tesz ki egy kötetet; a

füzetes kiadást azért tartottam célszerűnek, hogy egyes írók vagy családok, az őket illető füzetet, egy korona árán megszerezhessék. A kötet terjedelme tehát 45 ív, 720 kéthasábos oldal; ezen terjedelem dacára a kötet könnyen kezelhető s a papírosa finom lévén, a könyvtárakban sem foglal el oly sok helyet, mint a vastagabb papírosra nyomtatott könyvek.

Fő feladatomból volt a kimért hellyel gazdálkodni, de azért lehetőleg sokat adni, úgy hogy az egyes írók életrajzára és munkálataikra vonatkozólag munkámat lehetőleg teljessé tegyem. Az életrajzokat három részre osztottam, csak azért, hogy ismétlésekbe ne essem; a tulajdonképpeni életrajznál az író életének minden fő mozzanatát igyekeztem összevontan adni, munkálatait külön említve, nehogy az azokhoz fűzött magyarázat, vagy megjegyzés által az életrajz kibővüljön. Ezután írtam az író cikkeinek jegyzékét, szintén összevontan, amint azok időrendben a hírlapokban vagy folyóiratokban (ezek címét egyszer említve) megjelentek. Az önállóan megjelent munkákat szintén időrendbe foglalva közlöm az arra vonatkozó kritikák, jutalmazások stb. felemlítésével. Ezekhez fűzve a kézirati munkákat, szerkesztést, álneveit, jegyeit és esetleg az arcképét. Az életrajz után következnek a források (repertóriumok); ti. az illető írónak életrajzára vagy munkáira vonatkozó kútforrások, melyekből adataimat merítettem; igyekeztem minél bővebb repertóriumot adni, elhagyva a kutatóra nézve feleslegeseket, melyeket fölhasználva, a 'Magyar írók'-at száz kötetre is ki lehetne bővíteni, vagy legalább több írónak életrajzát monográfiákká alkotni. Munkám mindenesetre kényelmesebbé tette a későbbi hasonló irányú munkák megírását.

Munkámnál alapul szolgálnak a céduláimra írt jegyzetek. A cédulákat mindenekelőtt szoros betűrendbe kell raknom, amit pihenési időközben cselekszem; mégpedig nem egyszerre, hanem betűnként, a következő füzetek előkészítésére. A cédulákon több jegyzet is van, például Pulszky Ferenc 82 cédulájára 786 feljegyzést tettem.

Minden reggel három és este szintén három 4-rét lapot írok. Ekkor, nehogy a hosszas kutatással időt veszítsek, a céduláimra följegyzett forrásmunkákból a legújabbakat és a leghitelesebbeket veszem elő alapul; a nap többi részét arra használom fel, hogy a már megírt életrajz adatait kritikailag megállapítsam és kibővítssem; ezt leginkább a múzeumi könyvtárban teszem, de a feljegyzett vagy beküldött adatokat is felhasználva. Munkám kéziratát elejétől fogva magam írtam és bővítettem, oly rendszerrel, hogy másolására még eddig nem szorultam. Egy füzetre körülbelül 260 négyrét lap szükséges; ezen lapokra írt beékelést is lehet száz lapra számítani.

Az önéletrajzok felemlítése azon tévedést szülte, mintha én az illető életrajz megírása helyett az önéletrajzot adnám a nyomdába.

Még eddig egyetlen önéletrajzot se nyomtattam le, ezt azért sem tehetem, mert egy életrajzíró sem alkalmazkodott munkám rendszeréhez; sőt többen azzal nekem még kétszeres munkát okoznak, mert a felhozott életrajzi adatok vagy munkálatok helyességéről gyakran meg is kell győződnöm, a rendszertelenségről nem is szólva, de legbosszantóbb, midőn az önéletrajzíró fölösleges dolgokat és sokat ír; így pl. Jedlik Ányos tizenhét ívet küldött, Ney Ferenc pedig még többet; mind a kettőből másnak volt haszna, mert a kéziratot fölhasználták emlékbeszédhez.

Az említett cédulákra se jegyezhetek fel mindent előre, mert azt az időm beosztása sem engedi; de feleslegesnek is tartom, midőn a gyűjteményes munkák és apróbb nyomtatványok kéznél vannak; tehát ezekről (lehet néhány száz), jegyzéket írtam, midőn munkám előhaladása azok figyelembe vételét kívánja, a jegyzék szerint azokat időnként átnézem és a szükségeseket, kutatás céljára följegyzem. A cédulákra írt jegyzeteket, ha fölhasználtattak, megjegyzem, nehogy ugyanazokat kétszer kutassam.

Hogy miért jegyzem az ívnek végére annak sajtó alá adásának idejét? Megtörtént ugyanis, hogy többen zokon vették életrajzuk vagy munkáik kimaradását; jóllehet azon időben, midőn föl kellett volna életrajzukat vennem, még egy cikket sem írtak.

Azt reméltem, hogy többen a családjukban előforduló írókra, vagy az általuk ismertekre figyelmeztetni fognak; azonban ezek száma oly csekély, hogy azok nevét itt följegyezni nem is tartom érdemesnek, az egy Német Károly, kecskeméti kegyesrendi főgimnáziumi tanáron kívül, ki a piarista írók életrajzát, rendszerem szerint összeállítva, néhány év óta közli velem. Különben minden egyes beküldő nevét az illető életrajz végén közlöm.

Munkám keletkezésekor többek tanácsát kikértem; így Beöthy Zsolt öcsém adta a könyv címét és figyelmeztetett, hogy a címek és munkáknál a fölösleges idézőjeleket kerüljem. A munka felülvizsgálását, kezdettől fogva, a nagytudományú és a külföldi irodalomban széles látókörű Heinrich Gusztáv, jelenleg akadémiai főtitkár teljesítette, amiért itt is hálás köszönetet mondok neki.

A 'Magyar írók', mely tartalmát és terjedelmét tekintve, mint írói lexikon páratlan a világirodalomban, ezer példányban nyomtatott (egy füzetnek nyomtatása 600 koronába kerül; megjelent eddig 107 füzet, a XII. kötet 7. füzeté Simorig); ebből 500 példányt adtak el (külföldön: Bécsben, Drezdában, Berlinben és Londonban van egy-egy példány); még van 42 teljes példány; a többi csonka (a füzetenként való elárusítás következtében).⁴

¹ Forrás: Id. Szinnyei József: Hogyan készülnek a „Magyar írók?”. = Budapesti Újságírók Almanachja 1908-ra. Bp., 1907. pp. 222–238.

² Alapítsunk hírlapkönyvtárakat. = A Hon, 1880. 271. sz.

³ Színészetünk történetéhez. = Fővárosi Lapok, 1881. 140. sz.

⁴ Id. Szinnyei József 1913. augusztus 9-én elhunyt, a nagy művet a Zichy Antal életrajzig tudta megírni. Az utolsó kötet végül is 1914-re jelent meg, fia, Szinnyei Ferenc fejezte be, ő állította össze a XIV. kötetben belül az 1814. hasábtól az 1958. hasábig tartó részt. A teljes mű 29553 író életrajzát tartalmazza. (– *a szerk. megj.*)